



Norges vassdrags- og energidirektorat
Postboks 5091 Majorstua
0301 OSLO

DIN ČUJ./ DERES REF: BEAIVI / DATO:
23.01.2025

MIN ČUJ / VÅR REF: ÁŠŠEMEANNUDEADJI / SAKSBEHANDLER:
25/1054-1 Elina Hakala

Uttalelse til melding med forslag til plan- og utredningsprogram for Skarvberget vindkraftverk/

1. Kraftutbygging og elektrifisering av Hammerfest LNG på Melkøya

Sametinget viser til at vi har reist til søksmål mot Energidepartementet for ugyldig vedtak om godkjenning av endret plan for utbygging og drift (PUD) og endret plan for anlegg og drift (PAD) for snøhvitfeltet og Hammerfest LNG (Melkøya). Rettsbehandlingen er berammet til 13-16. mai 2025 i Oslo Tingrett.

Saksbehandlingen knyttet til PUD/PAD-vedtaket tilfredsstiller ikke minstekravet til utredning som følger av petroleumsloven og petroleumsforskriften etter EUs prosjektdirektiv og etter plan- og bygningsloven tolket i lys av Grunnloven § 112 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 27, jf. artikkel 1. Sametinget gjør også gjeldende at saksbehandlingen er brudd på statens konsultasjonsplikt etter sameloven tolket i lys av ILO-konvensjonen nr. 169 artikkel 6, 7 og 15 og FNs erklæring om urfolks rettigheter.

De direkte og indirekte konsekvensene av godkjent endring av PUD/PAD er ikke utredet eller konsultert. Meldingene om utredningsprogram for vindkraftutbygging i Finnmark er en konsekvens av godkjent endring av PUD/PAD. Sametinget viser h

er til Energidepartementets brev med godkjenning hvor dert framkommer at:

«Dersom det etableres nytt stort forbruk uten at det samtidig etableres vesentlig ny kraftproduksjon, vil det ifølge Statnett medføre en fundamental endring av kraftsystemet i nord. Departementet setter derfor vilkår om at rettighetshaverne tidligst 1. januar 2030 kan øke sitt effektuttak utover det de har rett til å ta ut i dag, med mindre departementet bestemmer noe annet».

Energidepartementet har da også satt hensynet til kraftsituasjonen som vilkår for endret PUD/PAD ved at det vilkår nr. 5 hette at:

«Rettighetshaverne skal, dersom hensynet til kraftsituasjonen tilsier at det er nødvendig, medvirke til å få etablert en avtalebasert løsning med staten om periodevis drift ved det eksisterende energianlegget ved Hammerfest LNG fram til utløpet av konsesjonen for anlegget».

Samtidig som regjeringen godkjente endret PUD/PAD la den derfor fram plan for utbygging av kraftproduksjon og nett i Finnmark der målet er å få på plass mer kraft enn det som kreves for å elektrifisere Melkøya.

Planene for vindkraftutbygging og nettutbygging i Finnmark må etter Sametinget syn stilles i bero i påvente av en nærmere rettslig avklaring av om godkjent endret plan for PUD/PAD av Melkøya er gyldig. Ugyldigheten av dette vedtaket betyr at det ikke er grunnlag for vindkraftutbyggingen som er planlagt i Finnmark. Ødeleggelsen av natur og naturmangfold samt ressursgrunnlaget for samisk kulturutøvelse er i alle sammenhenger svært alvorlige konsekvenser, men ekstra alvorlig blir det dersom slik ødeleggelse skjer uten den effekt statlige myndigheter har forutsatt.

Dersom planleggingen av vindkraftprosjektene ikke stilles i bero er det viktig at utredningene foretar reelle samfunnsøkonomiske analyser der også konsekvensen av at Melkøya ikke blir elektrifisert blir analysert. De samfunnsøkonomiske konsekvensene må også tallfestes for reindrift og annen samisk utmarksbruk. Videre er det av stor betydning at de samfunnsøkonomiske analysene vurderes mot hva det betyr for det samiske samfunnet, og ikke bare ut fra lokale, regionale og nasjonale sammenhenger.

2. Sametingets forventning til konsesjonsbehandling

Sametinget har ansvar for å påse at samiske interesser blir vurdert ut ifra et helhetlig perspektiv ved planlegging etter Plan- og bygningsloven. Et viktig hensyn som skal ivaretas i planlegging etter loven er å sikre naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv (jf. § 3-1), og dette gjelder også for konsesjonstildeling i tråd med Energiloven. Sametinget retningslinjer om endret bruk av utmark etter Finnmarksloven § 4 må følges.

Sametinget har ved flere anledninger i kontakt med NVE og ED poengtert behovet for mulighet til likeverdig deltakelse i beslutningsprosesser for direkte berørte samiske interesser og rettighetshavere. Sametinget etterlyser at dekning av kostnader og mulighet for å hente prosessbistand til direkte berørte parter avklares snarest slik at konsesjons- og planprosessene ikke medfører uoverkommelig belastning til samiske parter.

Sametinget har også etterlyst vurdering av hvilke samla konsekvenser «Kraftløft Finnmark» vil medføre for samisk kultur- og næringsutøvelse. Sametinget forventer at NVE i sin videre behandling av sakene vektlegger statens ansvar for å sikre naturgrunnlag for samisk kultur og næringsutøvelse samt mulighet for samer til å videreutvikle sine språk, kultur og næringer. Alle plan- og utredningsprogrammene som nå fremmes må ha en vurdering av de samlede konsekvensene av dem og av tidligere inngrep og andre planlagte inngrep i Finnmark. Sametinget ber om at NVE synliggjør og konsulterer Sametinget hvordan dette er tenkt utført.

Videre forventer vi at konsekvensutredningen suppleres med undersøkelser i felt i de områder der det eksisterende kunnskapsgrunnlaget om reindrift, utmarksbruk og kulturminner er dårlig eller mangler.

3. Avgrensning av planområdet

Forslag til Skarvberget vindkraftverk ligger i Porsanger kommune i fjellområdet Fáhccagielas.

4. Sikring av naturgrunnlaget for samisk kultur – reindrift

Området hvor Skarvberget vindkraftverk planlegges er innenfor beiteområdet for reinbeitedistrikt 16 og da særlig Skuohtanjárga siida. Sametinget forventer at det gjennomføres utredning av konsekvenser av tiltaket til berørt reindrift.

Reinbeitedistriktets bruk av områdene hvor vindkraftverket med tilhørende infrastruktur planlegges, skal beskrives og redegjøres for. Sametinget forventer at konsekvensutredningen bygger på et kunnskapsgrunnlag bestående av ulike forskningsresultater, forvaltningskunnskap og -databaser på lik linje med samisk urfolkskunnskap hentet fra direkte berørte reindriftsutøvere. Det vises her til naturmangfoldloven § 8, jf. § 7 hvor det følger at det skal legges vekt på generasjoner erfaringer gjennom bruk og samspill med naturen, og at dette i særlig grad må skje ut fra samisk bruk. Sametinget forventer også at nyere kunnskap om vindkraftverkens unnvikelseeffekter for reinens beitebruk tas med i kunnskapsgrunnlaget og vurderes også i influensområdet.

Sametinget forventer at samla belastning av inngrep innen reinbeitedistriktene beskrives og vektlegges i vurderingene, herunder både direkte og indirekte beitetap. Ny produksjon av kraft vil også kreve ny ledningskapasitet, som igjen vil ha konsekvenser for naturgrunnlaget for reinbeitedistriktet. Dette totalbildet må tas i hensyn ved vurdering av samla belastning.

Sametinget mener at tiltaket vil kunne føre til unnvikelseeffekter som igjen påfører press på nabolikdistrikter. Disse følgekonskvensene kommer i tillegg til direkte konsekvenser i planområdet og bør vurderes i konsekvensutredningen.

Det må benyttes en utreder som har kunnskaper om samisk reindrift, språk og kultur samt med kjennskap til lokale forhold. I all planlegging som kan påvirke grunnlaget for samisk kulturutøvelse skal det være en effektiv deltakelse fra de berørte i alle stadier av saken, jf. SP artikkel 27. Det innebærer også deltakelse i utforming og gjennomføring av planer som kan ha direkte betydning, Jf. ILO 169 artikkel 7. Valg av utreder og hvordan utredningen

gjennomføres må derfor skje etter avtale med Sametinget og berørte reinbeitedistrikt.

5. Sikring av naturgrunnlaget for samisk kultur – utmarksutøvelse

Sametinget forventer at konsekvensene for samisk utmarksutøvelse-*meahcásteapmi* utredes. Den historiske bruken av planområdene og tilgrensende områder må være en del av utredningen. Det må benyttes en utreder med kjennskap til samisk utmarksbruk, utmarksbrukens betydning for samisk kultur, og samisk språk, samt lokale forhold i området.

6. Samiske kulturminner

Det er ikke tidligere blitt foretatt kulturminnebefaring innenfor det foreslåtte planområdet. Dersom man også tar med områder der det vil kunne legges anleggsveier etc. inn til vindkraftverket, så vil avgrensningen stekke seg fra Seljenes i sør til Ytre Sortvik i nord langs Porsangerfjorden i øst, og innover fjellområdet Fáhccagielas mot fjellet Gárdevárri i vest.

Innenfor planavgrensningen til selve vindkraftverket er det registrert fire kulturminner. Disse er alle lagt inn etter muntlige opplysninger fra informanter og må kontrollbefares i felt. Dette gjelder Askeladden id 326756 gammetuft, id 327299 sperregjerde, id 327302 steinkonstruksjon og id 327312 steinkonstruksjon. Tre av kulturminnene har uavklart vernestatus og må kontrollbefares av kulturminneforvaltningen. I tillegg skal det være flere lignende kulturminner tilknyttet reindrift og utmarksbruk i planområdet.

Like utenfor planområdet for selve vindkraftverket, men innenfor der det vil kunne bygges anleggsveier og tilhørende infrastruktur, er det registrert 37 ulike lokaliteter. Flere av disse inneholder mange enkeltminner og til sammen vil det derfor være snakk om et 100-talls kjente strukturer i nærområdet. Kulturminnene strekker seg fra første del av yngre steinalder til og med andre verdenskrig, det vil si over et svært langt tidsrom. Fra Tromsø Museums utgravinger i Indre- og Ytre Sortvik gjort i forbindelse med bygging av E69 er de eldste tuftene datert til 4500 før Kristi fødsel. Sammen med tufter fra jern- og middelalderen samt fra nyere tid, viser dette at området har vært kontinuerlig bosatt i alle fall over 6000 år. Ved anlegning av ny infrastruktur slik som veier opp fra kystsonen i området vil man sannsynligvis også kunne påvise enda eldre bosetning.

Et av de automatisk fredete samiske kulturminnelokalitetene som ligger i nærheten av det foreslåtte planområdet er særlig viktig og har svært stor verdi. Det dreier seg om Askeladden id 216284 Sieidi. Dette er et samisk hellig fjell og er et markert berg som er godt synlig både fra Porsangerfjorden og fra innlandssiden. Just Qvigstad (1926) har fjellpartiet med i sin oversikt over samiske offersteder. Navnet på fjellet nevnes allerede i år 1715 i "Relation om Lappernes Afguderie og Vildfarelser" som "Zeidde bafft", Offerberget. Navnet er fra en optegnelse av misjonæren Isaac Olsen fra samme år, der berget kalles "Zæidde baft Passe alda (b: Sæidde . . .)" [Oversatt: Offer-berget, det hellige fjellet, Sieidi]. Presten og misjonæren Thomas von Westen (1717) kaller berget "Zæidebaft". I Knud Leems "Beskrivelse over Finmarkens Lapper, deres Tungemaal, Levemaade og Forrige Afgudsdyrkelse" (1767) kalles berget "Sieide-Bafte", på dansk "Orakel-Klippen". På gradteigskart fra første halvdel

av 1900-tallet er fjellet markert som Offerberget (Sieiddebakte). Dette betyr at Sieidi i århundrer har vært kjent som et hellig fjell og et svært viktig offersted. Fjellet har fremdeles stor betydning for den samiske befolkningen i Porsanger. Både på selve fjellplatået og ved fjorden i nærheten er det i tillegg registrert flere offersteiner. Disse offerstedene har vært i bruk helt til i dag, noe man spesielt så etter at Statens Vegvesen ødela en av offersteinene i Skarvbergvika i forbindelse med veibygging i 2019, og det kom sterke reaksjoner i saken fra reindrifsamisk miljø. Betydningen av kulturminnet Sieidi og området rundt er et aspekt som må tas med i videre planlegging.

Det samiske hellige fjellet Sieidi og ulike offersteder ligger i nærheten av planområdet, under 2 km i luftlinje fra kulturminneavgrensningen til Sieidi og til en av offersteinene. Dette fjellpartiet er nokså flatt og vidstrakt og ligger omtrent på samme høyde over havet. Vindmøller i nærheten vil etter all sannsynlighet kunne synes tydelig fra det samiske hellige fjellet. Fjellvidden på toppen av Sieidi er frem til nå uberørt av utbygging. Konsekvensen av å legge et vindkraftverk i nærheten vil kunne påvirke det automatisk fredete kulturminnet på en svært negativ måte. Dette samiske hellige fjellet har vært kjent i litteraturen siden begynnelsen av 1700-tallet og har vært særdeles viktig for den samiske tro- og livssynsutøvelsen i Porsanger helt frem til i dag. Å legge et forstyrrende element som vindkraftanlegg med tilhørende infrastruktur i nærområdet vil kunne ødelegge opplevelsen av et sjeldent og særlig viktig samisk kulturminne på en utilbørlig måte og kan gi grunnlag for innsigelse.

Ellers mangler det kunnskap om kulturminner innenfor planområdet til Skarvberget vindkraftverk. Etter Sametingets vurdering er det derfor ikke et tilstrekkelig datagrunnlag for å gjøre en konsekvensutredning av temaet kulturminner ut fra dagens kunnskap. Det betyr at kulturminner i planområdet ikke vil være en reell del av kunnskaps- og beslutningsgrunnlaget for konsesjonsbehandlingen, med mindre det gjøres kulturminneundersøkelser av forvaltningen i forkant.

Befaringer gjort i lignende områder viser at det kan finnes mange hittil ukjente og ikke registrerte kulturminner innenfor foreslått planavgrensning. Litt lenger sør på vestsiden av Porsangerfjorden i fjellområdet Skáiddeduottar, som strekker seg mellom Olderfjord og Stabbursdalen, gjennomførte NIKU ved Stine Barlindhaug et forskningsprosjekt hvor det kom en rapport i 2019. I dette prosjektet ble det registrert mange kulturminner særlig etter reindrift og utmarksbruk. I 2023-2024 er det også gjort §9 undersøkelser av ny 420 kV linje som skal gå fra Skaidi til Adamsfjord. Her ble det registrert kulturminner spesielt fra samisk reindrift og utmarksbruk i fjellparti som er lik planområdet ved Skarvberget vindkraftverk.

Det er kun kulturminneforvaltningen ved fylkeskommunen og Sametinget som har myndighet, og kan gjennomføre §9-undersøkelser. Utredningspunktene for temaet kulturminner må bygge på resultatene av kulturminneforvaltningens §9 undersøkelser.

- Beskrive kjente automatisk fredete, vedtaksfredete, nyere tids kulturminner og kulturmiljø i plan- og influensområdet og vise disse på kart.

- Vurdere kulturminnenes og kulturmiljøenes verdi, og utarbeide et verdikart.
- Vurdere direkte, indirekte og visuelle virkninger av tiltaket for kulturminner og kulturmiljø.
- Beskrive tiltak som kan redusere eventuelle negative virkninger i anleggs- og/eller driftsfasen.
- Redegjøre kort for datagrunnlag og metoder som er benyttet for å vurdere virkningene av tiltaket. Usikkerheten i vurderingene skal drøftes. Basert på dette skal behovet for før- og etterundersøkelser ut over de lovpålagte undersøkelsene vurderes.
- Samisk tro og tradisjon om området skal utredes og det skal utredes hvordan tiltaket vil påvirke samiske helligsteder, både fysiske og immaterielle kulturminner i planområdet og i tilgrensende områder tiltaket har visuell innvirkning på.

Etterarbeid med innlegging av kulturminner i Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden er tidkrevende, spesielt med et stort omfang av kulturminner og prosjekter. Utreder kan derfor få tilsendt registreringsfiler gpx/shapefiler, Excel-liste/GIS-kart over registrerte kulturminner i etterkant av gjennomført feltarbeid, slik at utreder raskere får kjennskap og tilgang til resultatene av kulturminneundersøkelsene i deres utredningsarbeid.

Det er derfor behov for å gjennomføre en §9 undersøkelse for å få et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag om kulturminner i planområdet, og som grunnlag for KU. Ut fra størrelsen på den angitte planavgrensningen for Skarvberget vindkraftverk er det kun hensiktsmessig å gjennomføre en delvis §9-undersøkelse, ettersom planområdet er for omfattende i utstrekning per i dag, og vil reduseres gjennom videre konsesjons- og planprosess. Sametinget ser for seg at det er behov for å befare rundt 25-35km² for å få et tilstrekkelig bilde av tettheten av kulturminner i planområdet. Vi vil snarlig sende ut varsel om befaringsplan for planområdet med budsjett og budsjettaksept til den aktuelle tiltakshaveren. Ut fra vår feltpåbudskap vil kulturminneundersøkelsene for disse planområdene kunne påbegynnes i 2025 dersom vi får budsjettaksept nå, men vil trolig i hovedsak bli gjennomført i befaringsperioden 2026.

Dersom vindkraftverket tildeles konsesjon vil det resterende planområdet måtte §9 undersøkes i forbindelse med detaljplanlegging for vindkraftverket, for at undersøkelsesplikten jf. lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kml.) §9 kan sies å være oppfylt. §9 undersøkelsen må gjennomføres minst 1 år før tiltaket igangsettes, og hensynssoner for kulturminner innarbeides i områdereuleringsplanen, samt vurdere behov for dispensasjonsbehandling etter kulturminneloven.

Sametinget er avhengig av å få tidlig budsjettaksept fra tiltakshaver for våre §9 undersøkelser slik at vi tidsnok (helst innen 1. mars 2025) skal kunne utlyse og rekruttere feltarbeidere med riktig kompetanse, før disse ansettes på annet arkeologisk feltarbeid. Avhengig av om når vi får budsjettaksept, vil vi måtte omprioritere rekkefølgen av §9 undersøkelsene for de ulike prosjektene vi har gjennom befaringsperioden, og eventuelt forskyve dette prosjektet til senere

år. Unnløtelse av å gjennomføre undersøkelsesplikten etter kulturminnelovens §9, vil medføre at Sametinget reiser innsigelse til det aktuelle prosjektet.

7. Sametingets holdning til vindkraft i samiske områder

Skarvberget vindkraftverk vil berøre både samisk reindrift, utmarksbruk og samiske kulturminner.

Sametinget vil med dette varsle at Sametinget vil vurdere innsigelse mot konsesjon for Skarvberget vindkraftverk også uavhengig om det oppnås fritt forhåndsinformert samtykke fra direkte berørte reinbeitedistrikter og/eller annen samisk utmarksbruk/utmarksutøvelse i området.

Dearvuodaiguin / Med vennlig hilsen

Sten Olav Heahtta
konst. ossodatdirektevra/ konst. avdelingsdirektør

Elina Hakala
seniorráđđeaddi/seniorrådgiver

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur. /

Dát reive lea elektrovnnalaččat dohkkehuvvon ja sáddejuvvo vuolláičállaga haga.

Hovedmottaker:

Norges vassdrags- og
energidirektorat

Postboks 5091
Majorstua

0301

OSLO

Kopiiija / Kopi til:

Finnmárkku fylkkagielda - Finnmark fylkeskommune Fylkeshuset, Posboks 701 9815 VADSØ